

KULTURKRÓNIKA

AZ ELSÖTÉTÜLT „KÜLVÁROSI ÉJ“

A költészet egéről alig másfél év alatt csillaghullásként zuhantak le nagy és kis bolygók, de nem mindeniknek volt olyan tündöklő ragyogása, mint Gorkijnak, akinek visszfénye mindörökre vigaszként világít gyászunkban. Nap volt Ő s József Attila csak keletkező bolygó az ő naprendszerében. Magyar tájak felett gyújtott új fényt, abban az éjszakában, ami oly feketén, oly üresen borul reánk, amióta kihunytt Petőfi és Ady nagy álló csillaga. De rengés volt a külvárosi éjben s mi, az erdélyi külvárosokban alig alig tudtunk valamit erről az új betlehemről. Mit tudtuk mi, hogy létezik egy József Attila, aki a zengő szó erejével akarja lefujni kincseinkről a szegénység hamuját. Mert közülünk bizony sokan csak akkor veszik észre valaminek a létét, amikor már csak a visszfénye ragyog s bár nem a mi szégyenünk, mégis szégyeljük kissé magunkat, hogy József Attila fényét sokan csak a vonat kerékei alatt láttuk meg először, mert a költő költőről sosem olvastak a napilapokban, de annál többet az öngyilkos költőről, a szenzáció anyagról! A verselőről soha vagy alig néha napján. Szégyeljük, de mégis úgy van. Minket mindig „szenzációk“ állítanak a kész tények elé. Sose kérdezik meg tőlünk: akarjátok-e ezt vagy azt, tetszik-e ez vagy az? — Most is im, megismertük és már is gyászolni kell. Nem, nem gyászolni, megvetni, mert megfutott, sejtetik egyes nagy hangok, akiknek soha eszébe sem jutott megismertetni velünk a költőt, amíg harcolt. Most, hogy kidúlt, hogy nem volt többé ereje magányosan vagy az irodalmi szakértők bölcsködése mellett tovább, most akadnak szánakozók, költő fitymálók, gyávaaságot emlegetők. De ha számít valamit, ha van értelme egyáltalán, én megértem József Attilát, osztozkodom gyávaaságában... Mert mi is hozzájárultunk a megkergetéséhez. Be kell vallanom: néhány évvel ezelőtt nekem is nagyon idegen volt a verselése s a külvárosoknak ma is idegen, idegen éppen azért, mert a szegénységről verselt. Pedig szépen verselt, — mondják a műértők, — s mi azt mondhatjuk: lehet, hogy szép volt, de a szegénységet ismételte. Már pedig mi irtózunk a szegénységtől, mert mi mindig csak azt éljük. Mi gyűlöljük a szegénységet, a külvárosi éjjeleket, mi csak muszájból és dühösen káromkodva tudunk a szegénységről beszélni. Közülünk sokan szégyelik és amennyit csak lehet, letagadnak a szegénységből. Nem egyszer hallottam tiltakozni külvárosi barátaimat, hagyjatok békén unalmas irkafirkáitokkal. Gyanusak vagyunk nekik, ha szépíteni kezdjük előttük a szegénységet. Érzéketlenek, mert rájuk csak a gyilkos vonatkerék, a kötél, a bitó, az ökölcsapás, a Max Brand revolver durranásai, a cowboy hőstettei hatnak, amíg fel nem emeli a külvárost is valamilyen erő a költészet szépségeinek megértésé-

hez. Soraikból, a mosónők fiaiból költők, írók nőnek ki, de ők nem mindig nőnek velük egyszerre. Lemaradnak, elszakadnak. Néha, a ritka nagy történelmi pillanatokban meg a költő fölé kerekednek, mert ha kitörnek a rájuk nehezedő roppant nyomás tömeg alól, a feszültség kétszer olyan magosra veti őket, szédítő meredek csucására vagy a külvárosi éjjelek legsötétebbjébe. Lent nem igen értik a költőt, fent érteni szeretnék és sokkal többet követelnek tőle, mint amennyit a költő érzékeny lelke adhat. Ezért ment Gorkij önkéntes száműzetésbe népe közül éppen akkor, amikor a népnek óhajtott hatalom a nép kezébe került. Megvetéssel s talán csalódva látta, hogy a szépnek hitt szegénység kezében nem a költészet irányítja a hatalmat, hanem a sokat ostorozott erőszak, de míg Gorkijnak megadatott az a boldogság, hogy népe beérje őt, addig József Attilát leterítette a jogaiban egyre törpülő népének növekvő és látszólagos közönye. Népe nem nőhetett vele együtt, hogy meg is érthesse költészetét s a költő megsejtette talán, hogy ő sem nőhet tovább nélküle. Már amugy is aránytalanul túl nagy volt. S az ilyen napjainkban vagy elnémul vagy elvizenyősíti a mondanivalóit. A hatalmi szempontok, a szerkesztői szempontok, a kiadói szempontok nem igazodnak a külvárosi éjszakák olvasóihoz, akik nem is olvasnak József Attilát, mert eltitkolják előle s mit tehet ilyenkor a megnemalkuvó költő, ha fegyverzete csak a verssorokban van... Tompitsa az élet? Vagy plakát rimeket csiholjon, amik megint csak gyér szektákat gyönyörködtetnek? Nem, — erre nem minden igazi költő alkalmas. József Attila úgy látszik erre nem volt alkalmas. Ő lehet azok közé tartozott, akik rögtön látni akarják a versei nyomán a sokak arcán felgyúló lelkesedést, a szépülést... Nem láthatta, hisz' legutolsó könyvéből is csak százötven példány fogyott el... A külváros nem is tudott róla s talán ez is arra készítette, hogy értéktelennek tartsa költészetét, szemben minden baráti dicsérettel. Ugy láthatta... népének nem kell, azon felül meg félnek a verseitől... Helyébe én is a vonat kerekei alá feküdnék, ha ilyen helyzetbe kerülnék... Ma már bizony csak a gyávák és a tudatlanok mernek élni... A bátrak már nem tudnak, mert nem hagyják őket. Ezért kelek védelmére József Attilának, mert úgy érzem, ezzel még az élő bátrakat védem. Legyen vége már egyszer a késő bánatnak és védjük meg az élőket. Ma bizonyára egy Gorkij sem futná meg azt a pályát, amit megfutott... Az ő idejében nemcsak a külvárosi szívek, hanem polgári erszények és elég szépszámú arisztokrata koponyák lázadoztak a mindenható Atyuska ellen és így hóna alá nyultak az alulról jött Gorkijnak is, akit alulról erőteljesen emeltek. Ma már a fenlevők, ha csak lehet, egyáltalán nem akarnak irott betűt látni. Ha csak lehet a mélyre taszítják tehetségesebb polgári irótársaikat is, nemhogy mosónék fiait támogatnák. A gyászolók ne appelláljanak tehát felfelé, hanem igazítsák azoknak a költészetét, akik a külvárosokról dalolnak a külváros, a végek felé s a velük érzők ne csak könnyzacskóikat ürítsék ki a József Attilák sirjára, hanem ha van, pénzes zacskóikat is, de még az élet-

ben, mert sokunkat örül az, ami József Attilát a vonat kerekei alá űzte.

Eddig éppen a hamis könnyeket siratóktól, az irodalom hivatalos felkent gyászolótól nem mertem megközelíteni József Attila sirját... Ezért s talán azért is, mert érzéketlenségem is gátolt ebben. Hiszen amióta az eszemet tudom, körülöttem mindig felőröltek valakit, apámat a háború, anyámat a gyár s mindenfelől milliók felőrléséről hallok. Tizezrek öngyilkosságáról veszek híreket s elméletben ugy lehet már magamat is megöltem párszor, — ezért eltompulva ért a hír, amit azok a mozdonykerekek gurítottak világá s a szívemig csak most hatott, amikor újra kezembe vettem József Attila egyik vékony verses füzetét. S most, amikor megértettem verseit, a *Külvárosi éjszaká-t*, érzem szükségét, hogy magam is összemarkoljak néhány szál szegény virágot és fájdalommal tegyem a József Attila irodalmi sirjára... Gondolom, egy sirhalomra minél később helyeznek virágot, annál tartósabb fájdalmat fejez ki... Késtem azért is, mert ugy lehet, észre sem vették volna maroknyi csokromat, ha a nagy vers és próza koszorúkkal egyidőben az aktuális szerkesztői szempontok pillanatában helyezem el. Esetleg tolakodónak is tarthattak volna a költő kebelbarátai s ezért nem is merek, mint irótárs jelentkezni, hanem csak a külvárosi éjszakák alvói nevében, akiknek megszereztem és felolvastam néhányat a költő verseiből... Utána tényleg gyászt láttam az arcukon sápadni... Megértették, hogy egy ritka csillag hullott le a külvárosok felől... Nagy fájdalom ült ki szemükbe és egy árnyalattal sötétebb lett a külvárosi éj... (Nagy István)

A TUDOMÁNY ÉS AZ IPAR

A fejlődő tudomány befolyása napjaink iparára mindenki előtt annyira ismert, hogy fölösleges hosszabban tárgyalni. A legtöbb tudományos felfedezést szinte azonnal alkalmazzák. Gyakran ezek a felfedezések mély változásokat idéznek elő a technikában, mintahogy ez pl. az elektromos iparban állandóan megfigyelhető; vagy pedig egészen új iparágakat hívnak létre: a Maxwell és Herz által felfedezett elektromagnetikus hullámok felfedezése teremtette meg pl. a rádió-ipart. A Roentgen-féle X-sugarak felfedezése viszont az orvosi készülékek terén váltott ki megfelelő változást. Számos ilyen példa hozható még fel e szabály igazolására. Azért azonban ne feledjük el, hogy ez az alkalmazásra való törekvés nem volt meg mindig, vagy legalábbis nem mindig ilyen mértékben. Az ó-kori görög tudósok a matematika igen fontos ágait s magát a mechanikát is jelentősen kifejlesztették, anélkül azonban, hogy valaha is törődtek volna eredményeik alkalmazásával, úgyhogy az alkalmazott technika terén a megfelelő haladás csak évszázadokkal később következett be. Bizonyos modern tudományok, mint pl. az astrofizika, nem nyernek semmiféle téren közvetlen alkalmazást s nem is nyernek egyhamar. Ez azonban nem akadályozhat meg bennünket e tudományok fontosságának